

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ประชากรของประเทศชาติมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข อีกทั้งมีผลต่อการพัฒนาประเทศชาติให้มีความเจริญก้าวหน้าทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ตลอดจนทำให้เป็นผู้ที่เห็นคุณค่าและอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมอันดีงามของชาติเอาไว้ การศึกษาและพัฒนาชุมชนนับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องดำเนินการให้สอดคล้องเกื้อหนุนกันเนื่องจากการพัฒนาประชาชนให้มีความรู้ มีความเป็นอยู่ที่ดี ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บอันจะเป็นอุปสรรคในการประกอบกิจการงานนั้น ต้องอาศัยกระบวนการจัดการศึกษา เพื่อให้ประชาชนได้ความรู้ไปพัฒนาตนเองและสิ่งแวดล้อม ฉะนั้นโรงเรียนในฐานะเป็นหน่วยงานของรัฐจึงต้องดำเนินการบทบาทที่ชัดเจน คือมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและสังคมอย่างแท้จริง

การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพและสอดคล้องเหมาะสมกับท้องถิ่น เป็นสิ่งที่กรมสามัญศึกษามุ่งหวังให้โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษาทั่วประเทศดำเนินการให้ประสบผลสำเร็จ โดยมีความพยายามจัดและดำเนินงานตามโครงการต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับการพัฒนาชุมชนและสังคมอย่างต่อเนื่อง อาทิ สำนักงานโครงการพิเศษ กรมสามัญศึกษา(2533)ได้รับมอบหมายจากกรมสามัญศึกษาให้ร่วมมือกับกรมการศึกษานอกโรงเรียน ในการจัดดำเนินงานตามโครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม (มพช.)ในระหว่างปี พ.ศ.2532-2534 ซึ่งอยู่ในระยะของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติระยะที่ 6 (พ.ศ.2529-2534) โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญเพื่อให้โรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐร่วมมือกับศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน หน่วยงาน องค์กร และบุคคล ทั้งภาครัฐและเอกชน จัดการศึกษาหรือกิจกรรมทางการศึกษาที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมให้แก่แก่นักเรียนและประชาชนในท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่

ทั้งนี้ให้สามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวิถีความเป็นอยู่ ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทาง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

โรงเรียนมัธยมศึกษาในฐานะเป็นหน่วยปฏิบัติและอยู่ในท้องถิ่นได้ดำเนินงานตามโครงการ ดังกล่าวโดยเลือกกิจกรรมการศึกษาที่เหมาะสมกับท้องถิ่นตามความพร้อมของตน เพื่อให้ เกิดผลต่อการพัฒนาชีวิตของประชาชนในด้านต่าง ๆ อาทิ 1) การพึ่งตนเองในปัจจุบัน 4 2) การพัฒนาสุขภาพ พลานามัย การกีฬา และนันทนาการ 3) การแก้ปัญหาและพัฒนาสภาพ สังคม และ 4) การพัฒนาการศึกษาตลอดชีวิต เป็นต้น

สำนักงานโครงการพิเศษ กรมสามัญศึกษา (2535) ได้สรุปผลการดำเนินงานตามโครงการ มพศ. ซึ่งจัดโรงเรียนมัธยมศึกษาเข้าร่วมโครงการจำนวน 750 โรงเรียน ปีละ 250 โรงเรียน ปรากฏว่าถึงแม้ว่าจะประสบผลสำเร็จในระดับหนึ่งก็ตาม แต่พบว่ามีอุปสรรคและข้อขัดข้องใน หลายประการ เช่น 1) โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการในแต่ละปีมีจำนวนมากเกินไปทำให้การ ประสานงานและดูแลไม่ทั่วถึง 2) โครงสร้างของคณะกรรมการ มพศ. จังหวัดยังไม่เหมาะสม 3) งบประมาณในการนิเทศติดตามมีไม่เพียงพอ 4) บางโรงเรียนเขียนโครงการไม่ชัดเจน เพียงพอ 5) การบริหารและการใช้จ่ายงบประมาณไม่มีความคล่องตัวเท่าที่ควร เป็นต้น อย่างไรก็ตามมีหลายส่วนที่ประสบผลสำเร็จที่น่าพอใจ เช่น ประชาชนในชุมชนพึงพอใจ เข้าใจ และให้ ความร่วมมือกับโรงเรียนในการพัฒนาชุมชนมากขึ้น

จะเห็นได้ว่าความพยายามของกรมสามัญศึกษาในการมอบหมายให้โรงเรียนมัธยมศึกษา มีบทบาทกว้างขวางและลึกซึ้งในการร่วมพัฒนาสังคมในท้องถิ่นนั้น ถึงแม้ว่าประสบกับอุปสรรค หลายประการก็ตามกรมสามัญศึกษาก็ไม่ได้ละหรือเลิกความพยายามดังกล่าว ทั้งนี้เพราะว่าใน ช่วงแผนพัฒนาระยะที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) โดยการจัดโครงการโรงเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพ ชีวิตและสังคม (รพศ.) ขึ้นเพื่อสานต่อเจตนารมณ์เดิมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมของ นักเรียนและประชาชนในชุมชนอย่างต่อเนื่องต่อไป

ความเป็นมาของโครงการ รพศ. เป็นโครงการต่อเนื่องจากโครงการ มพศ. โดยมี ระยะเวลาดำเนินการระหว่างปี พ.ศ. 2535 - 2539 โดยกรมสามัญศึกษา ร่วมกับสำนักงาน สาัมัญศึกษาจังหวัด และคณะกรรมการพัฒนาจังหวัดคัดเลือกโรงเรียนสังกัดกองการมัธยมศึกษา และกองการศึกษาพิเศษของกรมสามัญศึกษาเข้าร่วมโครงการปีละ 250 โรงเรียน รวม 5 ปี จำนวน 1,250 โรงเรียน ซึ่งกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ว่า เพื่อให้โรงเรียนร่วมมือกับกับหน่วยงานในสังกัด

กรมการศึกษานอกโรงเรียน หน่วยงานองค์กรและบุคคล ทั้งภาครัฐและเอกชน จัดทำโครงการหรือกิจกรรมการศึกษา ที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมให้แก่นักเรียนและประชาชนในท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่

กรมสามัญศึกษาได้มอบหมายให้โรงเรียนสังกัดกองการมัธยมศึกษาและกองการศึกษาพิเศษในฐานะหน่วยงานผู้นำปฏิบัตินั้น กรมสามัญศึกษามอบหมายให้โรงเรียนจัดทำโครงการกิจกรรมการศึกษาให้แก่ประชาชนในพื้นที่บริการของโรงเรียน เพื่อให้เกิดผลดีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านต่าง ๆ 6 ด้าน ดังนี้

1) การพึ่งตนเองในปัจจุบัน 2) ความเข้าใจและใช้ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมกับท้องถิ่น 3) การพัฒนาสุขภาพ พลานามัย การกีฬาและนันทนาการ 4) การแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม 5) การสร้างสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกันในเรื่องชาติศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย และ 6) การพัฒนาการศึกษาตลอดชีวิต ทั้งนี้การเลือกทำโครงการอาจใช้ข้อมูล จปฐ. ของท้องถิ่นประกอบการตัดสินใจด้วย ซึ่งจะเห็นได้ว่าทุกด้านมีความสำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมของนักเรียนและประชาชนทั้งสิ้น

ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการดำเนินงานตามโครงการ รพพส.คือนักเรียนและประชาชนในพื้นที่บริการของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการมีโอกาสร่วมกิจกรรมการศึกษาตามโครงการของโรงเรียนสามารถนำประสบการณ์ไปพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน ครอบครัว และสังคมได้ดียิ่งขึ้น

การดำเนินงานตามโครงการ รพพส. ในระยะต้นของแผนพัฒนาฯ ระยะที่ 7 คือ ในปีการศึกษา 2535 โดยข้อมูลรายงานผลการดำเนินการโครงการ รพพส. ปี 2535 ของสำนักงานโครงการพิเศษ กรมสามัญศึกษา (2535) ได้รายงานผลการดำเนินการทั้งในระดับกรม ระดับจังหวัด และระดับโรงเรียน ซึ่งผลการดำเนินการโครงการ รพพส.ระดับจังหวัดพบประเด็นที่น่าสนใจซึ่งเป็นปัญหาและข้อขัดข้องหลายประการ เช่น การรายงานผลโครงการของบางจังหวัดไม่เป็นไปตามที่กำหนดส่งข้อมูลไม่ทันเวลา ไม่ได้รับข้อมูลจากบางจังหวัดจึงไม่ทราบว่างังหวัดนั้นได้ดำเนินการหรือไม่อย่างไรการกรอกข้อมูลในแบบรายงานไม่ถูกต้องครบถ้วน การรายงานอ่านแล้วไม่เห็นผลในภาพรวมโครงการ เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่า ในระดับจังหวัดนั้นการดำเนินงานตามโครงการยังมีอุปสรรคสำคัญอยู่หลายประการ

ส่วนผลการดำเนินงานในระดับโรงเรียนในปี 2535 พบว่าการรายงานผลข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเชิงปริมาณ กล่าวคือยังขาดข้อมูลเชิงคุณภาพที่ชัดเจน ผลการดำเนินการโครงการ เช่น

- 1) โรงเรียนส่วนใหญ่ จัดทำโครงการโรงเรียนละ 1 - 2 โครงการ
- 2) งบประมาณดำเนินการจาก 3 แหล่ง คือ งบประมาณจัดสรร เงินบำรุงการศึกษา และงบอื่น ๆ รวมทั้งสิ้น 7,070,000 บาท
- 3) กลุ่มเป้าหมายที่ได้รับประโยชน์จากโครงการคือ ประชาชน และนักเรียน
- 4) โครงการที่จัดมากที่สุด คือ โครงการที่ส่งเสริมการประกอบอาชีพท้องถิ่น และ
- 5) หน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชนที่ให้ความร่วมมือกับโรงเรียน ประกอบด้วย หน่วยงานทางการศึกษาทุกสังกัดในท้องถิ่น หน่วยงานทางราชการและคณะบุคคลในท้องถิ่น และมูลนิธิและสถาบันการเงินในท้องถิ่น

จากข้อมูลที่มีอยู่จะเห็นได้ว่า ผลการดำเนินงานตามโครงการ รพพส. ในปี 2535 ที่ผ่านมานี้ในระดับจังหวัดและระดับโรงเรียนยังเป็นข้อมูลที่ไม่ชัดเจนเพียงพอ โดยเฉพาะข้อมูลผลการดำเนินงานที่เป็นเชิงคุณภาพ ซึ่งจะ เป็นภาพรวมผลการดำเนินงานของจังหวัดหนึ่ง ๆ และเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความสำเร็จหรือการบรรลุวัตถุประสงค์ที่สำคัญของโครงการได้

ด้วยเหตุผลสำคัญดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงประสงค์ที่จะทำการศึกษาวิจัยเพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของการดำเนินงานตามโครงการโรงเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม (รพพส.) ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น ทั้งนี้เพื่อนำเสนอข้อมูลซึ่งเป็นข้อเท็จจริงของผลการวิจัย รวมทั้งเสนอแนวทางที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานและพัฒนา ตามโครงการ รพพส. ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ที่มีทั้งประสิทธิภาพสูงสุดต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เป็นการศึกษาวิจัยติดตามการดำเนินงานโครงการโรงเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมในโรงเรียนมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะดังนี้

- 1) เพื่อติดตามการดำเนินงานของโครงการเกี่ยวกับ
 - (1) การบริหารโครงการของโรงเรียน
 - (2) กิจกรรม การพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามกรอบของโครงการที่มีต่อนักเรียนและประชาชน

- 2) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการ
- 3) เพื่อศึกษาความคิดเห็นที่มีต่อโครงการเพื่อพัฒนาชีวิตและสังคมของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง
ของโรงเรียน

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานตามโครงการโรงเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม ในโรงเรียนมัธยมศึกษา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการนำผลวิจัยไปเป็นแนวทางในการแก้ไข ปรับปรุง การพัฒนาโครงการให้เกิดประสิทธิผลยิ่งขึ้น และเป็นแนวทางให้กรมสามัญศึกษาได้นำผลการวิจัยครั้งนี้ไปพิจารณาเพื่อกำหนดเป็นนโยบายที่ชัดเจนในการพัฒนา โครงการโรงเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม ในระยะต่อไป

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ มุ่งที่จะศึกษาสภาพปัจจุบันติดตามการดำเนินงาน ตามโครงการ รพชส.

1. ติดตามการดำเนินงานของโครงการ รพชส. ในเรื่องต่อไปนี้

1.1 การบริหารโครงการของโรงเรียน

- การจัดทําแผนงาน แผนปฏิบัติงาน โครงการ
- การแต่งตั้งคณะกรรมการรับผิดชอบ
- การจัดทำเอกสารประชาสัมพันธ์
- การจัดทำเอกสารให้ความรู้

1.2 กิจกรรมการพัฒนาคูณาภพชีวิต ตามกรอบของโครงการ รพชส. ในด้านต่างๆ ดังนี้

- 1) การพึ่งตนเองในปัจจุบัน 4
- 2) ความเข้าใจและใช้ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมกับท้องถิ่น
- 3) การพัฒนาสุขภาพ พลานามัย การกีฬา และนันทนาการ
- 4) การแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม
- 5) การสร้างสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกันในเรื่องชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

6) การพัฒนาการศึกษาตลอดชีวิต

2. ศึกษาปัญหาและ อุปสรรคการดำเนินงาน ด้าน

- บุคลากร ผู้รับผิดชอบและผู้เข้าร่วมโครงการ
- งบประมาณ ปีงบประมาณ 2535
- ความเข้าใจแนวปฏิบัติ
- บุคคลภายนอกที่เข้าร่วมดำเนินการ

3. ศึกษาความคิดเห็นที่มีต่อโครงการฯของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ในโรงเรียน ด้านต่างๆ

- ความเหมาะสม
- ประโยชน์ที่ได้รับ
- ผลการดำเนินงาน
- การควบคุมติดตาม กำกับดูแล
- การให้การสนับสนุนจากโรงเรียน

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งที่จะศึกษาเฉพาะโรงเรียนมัธยมศึกษาของกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่นที่เข้าร่วมโครงการ รพช. ปีการศึกษา 2535-2536 จำนวน 12 โรงเรียนเท่านั้น

1.5 สถานที่ทำการวิจัย

โรงเรียนมัธยมศึกษา ของกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น ที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนเพื่อพัฒนา คุณภาพชีวิตและสังคม ปีการศึกษา 2535-2536 จำนวน 12 โรงเรียน

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดนิยามศัพท์เฉพาะไว้ดังต่อไปนี้

5.1 สภาพปัจจุบัน หมายถึง สภาพที่เป็นจริงของการปฏิบัติงานตามแนวปฏิบัติในคู่มือการดำเนินงานโครงการ รพช. ของโรงเรียนมัธยมศึกษา ที่เข้าร่วมโครงการ

5.2 ปัญหา หมายถึง อุปสรรค ขัดกีด หรือความไม่สะดวกในการปฏิบัติงานตาม

โครงการ รพช. ของโรงเรียนมัธยมศึกษา ที่เข้าร่วมโครงการ อันส่งผลให้การปฏิบัติงานนั้น ไม่มีประสิทธิภาพและไม่สามารถบรรลุผลตามวัตถุประสงค์โครงการได้

5.3 โรงเรียน โครงการ รพช. หมายถึง โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น ที่เข้าร่วมโครงการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม ที่มุ่งเน้นการร่วมมือกันในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมของนักเรียนและประชาชนในท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่ โดยดำเนินการประสานงานร่วมกันระหว่างโรงเรียน ชุมชน หน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน โดยโรงเรียนเป็นผู้จัดทำโครงการกิจกรรมการศึกษาสู่ชุมชน

5.4 ความคิดเห็น หมายถึง ความคิดความเห็น ที่มีต่อการดำเนินงานตามโครงการ รพช. ของผู้ตอบแบบสำรวจและแบบสอบถาม

5.5 คุณภาพชีวิต (QUALITY OF LIFE) หมายถึง การดำรงชีวิตของมนุษย์ ให้เหมาะสมกับความจำเป็นพื้นฐานของแต่ละสังคม ตามกาลเวลา เมื่อวันเวลาผ่านไปวิวัฒนาการทางเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามามีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมและสังคม ทำให้มนุษย์ดิ้นรน ขวนขวายและต่อสู้ เพื่อการดำรงชีวิตที่ดีขึ้น หรือให้เหมาะสมกับสภาพสังคม และช่วงเวลาต่างๆ